

HATÁR A KIRÁLYSÉRTÉS ÉS AZ IZGATÁS KÖZÖTT

A király megsértéséről és a királyság intézményének megtámadásáról szóló 1913. évi XXXIV. törvény anyagi és eljárásjogi elemzése

DRÓCSA Izabella
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

1. Bevezetés: törvényhozási előzmények

1.1. A Csemegi-kódex¹ és más büntetőjogi törvények egymáshoz való viszonya 1914 előtt

Az első világháború árnyékában a hatályban lévő büntetőtörvénykönyv VI. fejezetét² számos kritika érte a korszak büntetőjogászai részéről. Ennek okaként többek között a tényállások szűk szabályozását emelték ki, amely elsősorban az izgatás minősített eseteivel,³ az elkövetési módokkal, valamint az enyhe büntetési tételekkel kapcsolatban merült fel.⁴

Többek között ezen hiányosságoknak a kiküszöbölése érdekében Lukács László kormányának igazságügyi minisztere, Balogh Jenő⁵ 1913. március 10-én indítvá-

¹ Lőw Tóbiás (szerk.): *A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878:5. tcz.) és teljes anyaggyűjteménye. I-II. kötet.* Budapest, Pesti Könyvnyomda - Részvénytársaság, 1880.

² E fejezet az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás körébe tartozó büntetteket szabályozta. TÉRFY Gyula (szerk.): *Igazságügyi Zsebtörvénytar.* Budapest, Grill Károly Könykiadóvállalata, 1930. 1007.

³ Ezt az álláspontot mutatta be egy Balogh Jenőhöz írt levél, amely Magyar István kúriai bíró reformjavaslatait tartalmazta. *A Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára*, 46. fond, Balogh Jenő iratai, 1. doboz, 410.

⁴ DRÓCSA Izabella: Az államellenes bűncselekmények szabályozása Magyarországon, különös tekintettel az 1921. évi III. törvényben meghatározott államfelforgatás büntetétére. *Jogtörténeti Szemle*, 2016/4. 64.; vö. FINKEY Ferenc: *A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota.* Budapest, Grill Károly Könykiadó Vállalata, 1923. 175.

⁵ BÖLÖNY József: *Magyarország kormányai, 1848–1992.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1992. 79.; BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Balogh Jenő életútja (1864–1953). *Jogtörténeti Szemle*, 18/1., 2016. 1–9.; vö. Balogh Jenő dolgozta ki a büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és mó-

nyozta a minisztertanácsban egy állandó bizottság felállítását a Csemegi-kódex és a Kihágási Büntetőtörvénykönyv⁶ átfogó revíziója érdekében.⁷

A büntetőjog kodifikációjának problémája a miniszterelnök lemondását⁸ követően is aktuális maradt, ugyanis utódja, Tisza István⁹ 1913. június 12-én, a képviselőházban ismertetett programjában¹⁰ kilátásba helyezte az anyagi és eljárási jog teljes reformját. Kijelentette: amennyiben ez nem tud megvalósulni, a hatályos törvények kiegészítésére fog törekedni,¹¹ vagyis a Csemegi-kódexet kiegészítő ún. novellákat fog a kormány a parlament elé benyújtani.¹²

A fentiekben felvázolt két kormány törekvéseit tekintve a következő eredmények állapíthatók meg: bár új kódex-tervezet elkészítésére már nem tudott sor kerülni a külpolitikai események miatt, mégis 1912-től kezdődően számos, az államellenes bűncselekmények törvényi tényállásait szigorító, illetve már korábban is hatályban lévő melléktörvények módosítását célzó jogszabály elfogadására került sor.¹³ Ezek voltak az 1912. évi LXIII. törvény a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről,¹⁴ a választójog büntetőjogi védelméről szóló 1913. évi XXIII. törvény, a király megsértéséről és a királyság intézményének védelméről szóló 1913. évi XXXIV. törvény (továbbiakban:

dosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvényt, amit a jogtörténet az első büntetőnovellának nevezett el. Emellett arra törekedett, hogy az új büntetőjogi eszméket bevezesse Magyarországon. STIPTA István: Balogh Jenő és a büntető perjog. *Jogtörténeti Szemle*, 18/1., 2016. 31–40.; BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: *Büntetőjog I., Általános rész*. Budapest, HVG-Orac, 2012. 49.

⁶ MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, Osiris Kiadó, 2007. 342–345.; HORVÁTH Attila (szerk.): *Magyar állam-és jogtörténet*. Budapest, NKE, 2014. 551–553.

⁷ *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867–1944*. HU-MNL-OL-W12., 50.; PÖLÖSKEI Ferenc: *Tisza István és kora*. Budapest, Éghajlat Kiadó, 2014. 153. A levéltári forrásokból kiderült, hogy Balogh Jenő igazságügyi miniszter olyan fontosnak tartotta a büntetőjog átfogó reformját, hogy egy, a programját bemutató riportban azt nyilatkozta, hogy a törvényelőkészítő munkálatokban személyesen is részt kíván venni. MREZSL 46. f. Balogh I. d., 333.

⁸ *Min. jkv.*, HU-MNL-OL-W12., 31–32.; PÖLÖSKEI i. m. 147.; HORÁNSZKY Lajos: *Tisza István és kora*. II. k. Budapest, Eper Grafikai Stúdió Kft., 916.; GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora*. II. k. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1934. 261.

⁹ TÖKÉCZKI László: *Tisza István eszmei, politikai arca*. Budapest, Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2018.; BÖLÖNY i. m. 79.

¹⁰ PÖLÖSKEI i. m. 149.

¹¹ BÖLÖNY i. m. 79.

¹² *Képviselőházi Napló*, XIX. kötet, 1910. 78.

¹³ Fontosnak tartom jelezni, hogy a három büntetőnovella, illetve más bűncselekményi köröket érintő törvényi reformok nem képezik ennek a tanulmánynak a tárgyát.

¹⁴ TÓTH J. ZOLTÁN: A magyarországi rögtönbíráskodásra (statáriumra) vonatkozó anyagi jogi és eljárásjogi szabályozás a XX. században. *Hadtudomány*, elektr. péld., 2010. 1–30.; Uő: Rendkívüli büntetőjog és halálbüntetés az 1910-es évek Magyarországon. *Themis*, 2007. 49–62.

Kms.),¹⁵ végül pedig a sajtóról szóló 1914. évi XIV. törvény.¹⁶ Ebben a törvénycsomagban az ún. királysértési törvény jelentősége abban állapítható meg, hogy a XX. századi büntetőjog történetben ez volt az első alkalom, amikor az államellenes bűncselekmények egy köre külön törvényben került szabályozásra, precedenst teremtve ezzel a későbbi korszakok jogalkotói számára.¹⁷ Arra a kérdésre azonban, hogy mégis miért volt szükséges a Csemegi-kódex ily módon való kiegészítése, elsősorban a történelmi és politikai körülmények vizsgálatával lehet választ adni.

1.2. A Kms. megalkotásának történelmi és politikai háttere

A törvényjavaslatot 1913. június 13-án Balogh Jenő igazságügyi miniszter terjesztette elő a képviselőházban, ahol két körülményt nevezett meg, ami indokolja e külön szabályozás elfogadását: az első ok az 1910-es években egy csekély támogatottságú, a köztársaság bevezetését követelő politikai mozgalom megjelenése a közéletben,¹⁸ a másik pedig a balkáni háborúk okozta külpolitikai változások,¹⁹ amely Magyarországot geopolitikai helyzeténél fogva igen érzékenyen érintette.²⁰ Saját álláspontom szerint a már meglévő büntetőjogi szabályozás szigorítását a hosszúra nyúlt obstrukciós korszak is elősegíthette, amit Tisza István 1912-ben még házelnökként szorított vissza.²¹ Ehhez köthető Bónis György azon véleménye is, mely szerint 1906 és 1910 között is számos, az uralkodó személyét sértő kijelentés hangzott el a parlamentben, azonban a képviselőket megillető mentelmi jog miatt nem került sor később felelősségre vonásra.²² Az obstrukciót megtörő klotúr²³ elrendelését követően azonban a király ellen irányuló el-

¹⁵ ANGYAL Pál: *A választói jog büntetőjogi védelméről szóló 1913. évi XXIII. és a király megsértéséről és a királyság intézményének megtámadásáról szóló 1913. évi XXXIV. törvénycikkek*. Pécs, 1914. E törvényjavaslat eredeti címe 'A király személyének megsértéséről és a királyság alkotmányos intézményének megtámadásáról' volt. Ennek rövidítésére többek között Balogh Jenő javaslatára került sor, aki kifogásolta a „személyének” kitéltet a címben. MREZSL 46. f. *Balogh* 1. d. 398.

¹⁶ RÉVÉSZ T. Mihály: A sajtójog metamorfózisa az első világháború esztendeiben Magyarországon. *Jog-történelmi Szemle*, 2015/4. 34.

¹⁷ Ez a kijelentés kifejezetten a Kms. 3. §-ban szabályozott törvényi tényállásra vonatkozik, mert a Népköztársasági államforma védelméről szóló 1919. évi XI. néptörvény, és Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvény államfelforgatás bűncselekményének ez volt az előzménye.

¹⁸ *Képv. Napló*, XIX. kötet, 1910. 82.; *Képviselőházi irományok*, XXVIII. kötet, 1910. 60.

¹⁹ Oroszországnak a külpolitikája 1908-tól kezdve a balkáni államoknak az egységesítésére irányult, sértve ezzel az Osztrák-Magyar Monarchia terjeszkedési igényeit. Így Bosznia-Hercegovina annektálása utat nyitott a fegyveres konfliktusoknak. 1912 őszén tört ki az első balkáni háború, melynek eredményeképpen Szerbia területe jelentősen megnövekedett. Ez lett az alapja egy évvel később a második balkáni háborúnak. GRATZ i. m. 263., 269.; PÖLÖSKEI i. m. 163–164., 167.

²⁰ *Képv. Napló* XIX. kötet, 1910. 83.

²¹ GRATZ i. m. 257.; PÖLÖSKEI i. m. 148.

²² BÓNIS György: *Nagy György és az 1914 előtti magyar köztársasági mozgalom*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962. 30.

²³ MEZEY i. m. 341.

lenséges megnyilvánulások nem szüntek meg, hanem a sajtón keresztül jutottak el a nyilvánossághoz.²⁴

A fent említett belpolitikai változás értékeléséhez szükséges röviden bemutatni az államforma megváltoztatását képviselő párt működését. A századfordulót követően kialakult szervezkedést Nagy György ügyvéd kezdeményezte, aki a Függetlenségi Párt 1905-ös választási győzelmét követően²⁵ parlamenti mandátumot szerzett.²⁶ A későbbiekben kiábrándulva a koalíciós kormányzás okozta kompromisszumok kereséséből,²⁷ 1911 augusztusában republikánus szellemű, havonta megjelenő folyóiratot indított el Magyar Köztársaság címmel.²⁸ Ezen a fórumon ismertette először programját, előrevevő, hogy az alkotmányos változás kizárólag a Habsburgok trónfosztásával lehetséges. Írásában követelte a köztársaság kikiáltása mellett többek között az általános, egyenlő és titkos választójog bevezetését, az iskolák államosítását, a progresszív adórendszer bevezetését és a hitbizomány eltörlését.²⁹ Végül 1912-ben ugyanezen elveket szem előtt tartva megalapította az Országos Köztársasági Pártot (továbbiakban: OKP)³⁰ azzal az elképzeléssel, hogy először országos szinten kell népszerűsíteni a republikánus elveket annak érdekében, hogy a társadalom jelentős részének a támogatása mellett lehetővé váljon a fennálló alkotmányos rendszer megváltoztatása.³¹ A pártvezér nem számolt azonban azzal a körülménnyel, hogy a parlamenti képviselők többsége a Szent-korona tanra hivatkozva támogatta a monarchia és a dualizmus fenntartását,³² így az OKP ez okból kifolyólag nem tudott komoly támogatói bázist kialakítani.³³

E mozgalom csekély támogatottságán túl további fontos körülmény, hogy a második Tisza-kormány és a parlamenti képviselők igen nagy ellenszenvvel fogadták a köztársasági ideológiának Nagy György általi terjesztését, aminek több alkalommal is hangot adtak a törvényhozás során, érzékeltetve azt, hogy a Kms. kifejezetten a párt működésének ellehetetlenítésére irányult. Balogh Jenő a javaslat előterjesztésekor a következőket mondta: szerinte a párt „[...] nem egyéb, mint jelentéktelen embereknek, nem egészen altruista motívumokból eredő olyan agitációja (sic!), amelynek fontosságot

²⁴ BÓNIS i. m. 28.

²⁵ GRATZ i. m. 60.

²⁶ BÓNIS i. m. 7., 10.

²⁷ Nagy György az Ausztriával kötött némely gazdasági és pénzügyi megegyezés jóváhagyásáról szóló 1907. évi LIV. törvény elfogadása miatt lépett ki a pártból, és csatlakozott a Függetlenségi és '48-as Balpárthoz, amely programjának kidolgozatlanlaga miatt nem tudott jelentős sikereket elérni. 1910-ben már nem jut be a parlamentbe. BÓNIS i. m. 11–12., 36.

²⁸ Ua. 39–40.; PÖLÖSKEI Ferenc: *A köztársasági eszme Magyarországon*. Budapest, Cégér, 1995. 84–87. A lap minden hó 14. napján jelent meg, így tisztelegve az 1849. június 14-én, Kossuth Lajos által kikiáltott köztársaság előtt.

²⁹ BÓNIS i. m. 40–41. A későbbi pártprogrammal kapcsolatban Pölöskei azt a véleményt fogalmazza meg, hogy az nem volt kellően kidolgozott, amellet, hogy álláspontja szerint a monarchiával szemben megfogalmazott kritikái alapvetően helyesek voltak. PÖLÖSKEI (1995) i. m. 66.

³⁰ BÓNIS i. m. 47.; PÖLÖSKEI (1995) i. m. 96.

³¹ PÖLÖSKEI (1995) i. m. 83.

³² A Szent-Korona tanra a törvényjavaslat vitája kapcsán konkrétan Hegedűs Kálmán képviselő hivatkozott. *Képv. napló* i. m. 175–176.

³³ PÖLÖSKEI (1995) i. m. 82.

nem szabad tulajdonítani.” Kifejezésre juttatta közvetetten abbéli álláspontját, hogy a szervezet működése segítette elő a Csemegi-kódex kiegészítését, ugyanis a republikánusok tevékenységük során számos támadást intéztek Ferenc József³⁴ magyar királlyal szemben.³⁵ Hegedűs Kálmán előadóként még konkrétabb utalást tett az OKP-re, amikor azt a kijelentést tette, hogy az új szabályozás a köztársaságpárti mozgalmak ellen nyújt védelmet: „[...] törpe kalandoroknak bizarr játéka ez [...] azoknak az együgyű (sic!) embereknek a hiszékenységgel, akik mindenféle politikai szédelgésnek akaratonlküli zsákmányai.”³⁶

Mivel a dualizmusban korábban nem volt példa ilyen típusú törvényalkotásra, néhány sajtóorgánium is kifejezte véleményét, kritikát fogalmazva meg a Nagy-féle párt elleni támadások miatt. A Népszava szociáldemokrata napilap több cikkében kitért arra az általa ellentmondásosnak titulált helyzetre, melyben lényegében egy jelentéktelen politikai szervezettel szemben a büntetőjog eszközeivel szándékoznak fellépni.³⁷ A javaslat benyújtásának napján megjelent írás így fogalmazta meg véleményét a Kms. céljáról:

„[...] annak az elvnek az alkalmazása, hogy egyeseket és pártokat politikai fölfogásukért, politikai eszmék hirdetéséért, politikai agitációért, az élőszo és nyomtatott betű útján végzett gondolatterjesztésért büntetőjogilag üldözni s ezeket az uralmon lévőknek kellemetlen hangokat fogházban elnémítani lehessen.”³⁸

A fent ismertetett álláspontok megítélésére szükséges végigvenni a Magyar Köztársaság folyóiratban megjelent cikkeket, vajon a Kms. elfogadása valóban az OKP ellehetlenítésére irányult-e, vagy ténylegesen közzétettek olyan publicisztikákat, amelyek veszélyeztették a monarchia államformáját. Saját álláspontom szerint az ezen a fórumon megjelent írások az alábbiak szerint csoportosíthatóak: az újság néhány szerzője a királtság és a köztársaság államformáját hasonlítja össze, visszaulva ezáltal Kossuth Lajos örökségére.³⁹ E körbe sorolható többek között Kalmár Antal: *Népuralom és államforma*,⁴⁰ a *Köztársasági szuverénítás* (sic!),⁴¹ Ormos Ede: *A választójog és a király*,⁴² illetve Kolacsovsky Lajos: *Monarchia-köztársaság*⁴³ című cikkei. A további írások jelentős része a kormány tagjait helyezi vizsgálódásainak tárgyává, ahol elsősorban a politikusok személyét érintő támadások fogalmazódtak meg: Nagy

³⁴ Compil. Katharina RASINGER: *The last Habsburg emperor*. London, Compiler, 1930.

³⁵ *Képv. napló* i. m. 83.

³⁶ Uo. 175.

³⁷ *Népszava*, 1913. 41/139. 3., 41/144. 2.

³⁸ Uo. 1913. 41/139. 1.

³⁹ *Magyar Köztársaság*, 1912. 2/3. 4.

⁴⁰ Uo. 1911. 1/1. 6–7.

⁴¹ Uo. 1912. 2/4. 33.

⁴² Uo. 1913. 3/1. 24.

⁴³ Uo. 1912. 2/2. 33.

György például Tisza Istvánt „házsabály-haramiaként” határozta meg,⁴⁴ a Nemzeti Munkapártot pedig a „bűnbanda” jelzővel illette.⁴⁵ Magának az uralkodónak a személyét nem érintette a folyóirat, hanem a kormány tevékenységének kritikáján keresztül fogalmaztak meg a királyra nézve elmarasztaló állításokat. Ebben a szellemben Kalmár: Andrássy és a korrumpált monarchia című publicisztikájában kijelentette, hogy Ferenc József államfőként védelmébe vette a korrupt magyar kormányt, ami egy köztársaságban sohasem fordulhatna elő.⁴⁶ Végül pedig megemlíthető, hogy a republikánus eszme népszerűsítése érdekében sértő kijelentések jelentek meg a Habsburg-ház és a fennálló alkotmányos renddel szemben, feltehetőleg ezzel vetve fel a büntetőjogi felelősségnek a kérdését. Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni Szeless Adorján egy írását, ahol fegyverrel kivívott szabadság eszméjét népszerűsíti, amely elsodorja a monarchiát és megadja a népnek a szabadságot.⁴⁷ Másutt *Nagy* arra buzdította az olvasókat, hogy akkor is tartsanak ki meggyőződésük mellett, ha ezzel nem tartják be a törvényes rendelkezéseket.⁴⁸ A monarchiát és a királyi családot érintő jelzők az alábbi címekben jelentek meg: „Összeomlott a királyhűség bálvány! Éljen a köztársaság!”⁴⁹ „Az összedülő (sic!) trónusok recsegése a népszabadság legfelségesebb zenéje! Ez a köztársasági eszme hymnusa! (sic!)”⁵⁰

A Magyar Köztársaság tematikáját figyelembe véve tehát látható, hogy a valódi problémát az akkori parlamenti többség szerint nem az OKP megalakulása vagy a köztársasági államforma előnyeit bemutató cikkek jelentették, hiszen azok a politikai véleménynyilvánítás védelmi körébe tartoznak, hanem a király személyét közvetten és a monarchikus államformát sértő, illetve veszélyeztető állítások miatt merült fel az államellenes cselekmények szigorúbb szabályozásának igénye. Ez a körülmény olvasható ki a Kms. javaslatának általános indokolásából is, amely a jogpolitikai célok között e párt megjelölésén túl a nyomtatott sajtóban megjelent, a király személyét sértő kijelentések nyilvánosságra kerülését jelölte meg elsődleges problémának,⁵¹ amelyre a Csemegi-kódex nem tudott megfelelő választ adni.

E javaslatot végül 1913. június 20-án a harmadik felolvasást követően egyhangúan elfogadta a képviselőház, így azt felirat formájában felterjesztették a főrendiházhoz,⁵² ami az általános és a részletes vitát követően ugyanazt a döntést hozta meg június 25-én.⁵³ Ferenc József magyar király pedig július 29-én szentesítette a törvényjavaslatot.⁵⁴

⁴⁴ Uo. 1912. 2/6. 1.

⁴⁵ Uo. 1912. 2/12. ???

⁴⁶ Uo. 1911. 1/6. 32.

⁴⁷ Uo. 1912. 2/5. 24 – 28.

⁴⁸ Uo. 1912. 2/11. 2.

⁴⁹ Uo. 1913. 3/2. 1.

⁵⁰ Uo. 1912. 2/3. 5.

⁵¹ *Képv. ir.* i. m. 60.

⁵² *Képv. Napló* i. m. 195.; MREZSL 46. f. *Balogh* 1. d. 400.

⁵³ *Főrendiházi Napló* III. kötet, 1910. 48.

⁵⁴ *Gondolatok Nagy Györgytől Nagy Györgynek*. Hódmezővásárhely, Verzál Nyugat Kiadó, 1996. 7.

2. A Kms. elemzése

A korszak büntetőjogászai között nem alakult ki egységes vélemény az államellenes bűncselekmények szigorításának szükségességével, illetve a fentiekben ismertetett büntetőjogi reformokkal kapcsolatban. Angyal Pál, aki külön kommentárt is írt, útmutatót adva ezzel a Kms. jövőbeni alkalmazásának elősegítése végett, úgy fogalmazott, hogy e törvény azért fontos, mert az államnak létszüksége a monarchia államformájának megőrzése, ezért valamennyi támadást keményen meg kell torolni.⁵⁵ Finkey Ferenc bár külön nem fejtette ki véleményét a törvényalkotással kapcsolatban, azonban annak célját a Csemegi-kódex tényállásainak pontosításában jelölte meg,⁵⁶ amivel közvetetten kifejezte a jogszabály megalkotásának helyességét. Ezen elméleti megközelítésekkel helyezkedett szembe Doleschall Alfréd, aki a Pesti Hírlapban megjelent *Elhamarkodott törvényalkotás* című cikkében a Kms.-t „pongyola szerkezete” miatt kritizálta. Álláspontja szerint e bűncselekményi köröknek a szabályozása nagy körültekintést igényel, különös tekintettel a védett jogi tárgy, valamint a szabadságjogok maradéktalan érvényesülésének a fontosságára. Tehát amennyiben ez a fajta gondosság nem valósul meg, egy ilyen típusú szabályozás jogbizonytalanságot és a törvénykezés önkényességét vonja maga után. Végső konklúzióként pedig azt állapította meg, hogy a királysértési törvény ez utóbbi kategóriába sorolható.⁵⁷

Az elhangzott ellentétes vélemények mellett a jogszabálynak a büntetőjogi rendszerben elfoglalt helye sem volt egyértelműnek tekinthető, ugyanis több fejezet törvényi tényállásait is módosította az 1. §.⁵⁸ Mivel a Kms. 2. §-a bővített formában, de magába foglalta a Csemegi-kódex II. fejezetében lévő királysértés alakzatát definiáló 140. § alap-és minősített esetét,⁵⁹ ezért e külön törvény azt hatályon kívül helyezte. Emellett a 3. § viszont már az izgatás különböző formáit tartalmazó VI. fejezet 173. §-át egészítette ki,⁶⁰ ami által az előbbihez hasonló hatályon kívül helyezés indokolatlanná vált, azonban a Kms. volt alkalmazandó az ún. politikai izgatás⁶¹ megvalósulása esetén.⁶² A

⁵⁵ ANGYAL (1913) i. m. 3. Angyal Pál ezen kijelentésének ellentmond a későbbiekben, ugyanis az ún. népköztársaság kikiáltását követően, majd pedig 1919. évi XI. néptörvény megalkotásakor már a köztársasági államforma védelmét tartotta kiemelkedő fontosságú állami érdekeknek. ANGYAL Pál: Büntetőjogszabályaink és a Magyar Népköztársaság. *Jogtudományi Közöny*, 1918. 53/49. 369–370., 53/50. 379–380., 53/51. 387–388., 1919. 54/1. 4–5., 2., 13–14.

⁵⁶ FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Grill Kiadó, 1914. 821.

⁵⁷ *Pesti Hírlap* 1913. 35/144. 2.

⁵⁸ Az első tervezet szerint az 1. § a királysértés büntetett szabályozta volna. A későbbiekben szerkesztették meg oly módon a törvényjavaslat szövegét, hogy ez a szakasz a Kms. hatályát határozta meg.

⁵⁹ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve*, 7. kötet: *Felségsértés, királysértés, hűtlenség, lázadás, hatóságok büntetőjogi védelme*. Budapest, Athenaeum, 1930. 40–49.; BARNÁ Attila: *Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon, különös tekintettel a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk előzményeire és megalkotására*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 215–216.

⁶⁰ TÉRFY i. m. 1007.; ANGYAL (1914) i. m. 68.

⁶¹ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve*, 9. kötet: *Izgatás, magánosok elleni erőszak, választójog büntetőjogi védelme, vallás elleni bűncselekmények*. Budapest, Athenaeum, 1931. 40.

⁶² *Képv. ir.* i. m. 63.

hatályos kódex módosítása mellett a törvény 4. §-a megváltoztatta a politikai perekben eljáró bíróságok hatáskörére vonatkozó rendelkezéseket, amire tekintettel Pölöskei Ferenc e szabályozást elsősorban esküdtbíróvá reformként határozta meg.⁶³

Terjedelmi okokra való tekintettel e tanulmányban a 2. §-ban szigorított törvényi tényállás kerül részletes bemutatásra.

2.1. A királysértés törvényi tényállása

A Kms. 2. §-a szerinti törvényi tényállás alapesetét az valósította meg, aki a király ellen sértést követett el, vagy a király tényeit sértő módon bírálta.⁶⁴ Összevetve a Csemegi-kódex 140. §-val, megállapítható, hogy ez esetben a királysértés büntettének egy precízebb meghatározására került sor,⁶⁵ mert a sérelem okozásának nyitott törvényi tényállásként⁶⁶ való meghatározásán túl védett jogi tárgyként megjelent az uralkodó által megfogalmazott tényállítás is, amit e jogszabály oltalom alá kívánt helyezni. E módosításnak a jogalapja A független felelős magyar ministerium kialakításáról szóló 1848. évi III. törvény⁶⁷ 1. §-a, amely deklarálta a monarcha szent és sérthetetlen mivoltát,⁶⁸ amelyből következően az államfővel szemben megfogalmazott bírálat Angyal Pál szerint bűncselekményt valósított meg.⁶⁹ Ez az álláspont azonban nem vált teljes mértékben elfogadottá: megemlíthető Blanár Béla képviselő, aki felszólalásában bár utalt a Kms. elfogadásának helyességére, kritikaként megemlítette azonban, hogy a király jogállását deklaráló törvényre való hivatkozás fogalomzavart okoz tekintettel arra, hogy a király felelőtlen, hiszen aktusai érvényességéhez miniszteri ellenjegyzés szükséges, tehát az uralkodó nem rendelkezhet „kormányzati ténnyel,” vagyis ez utóbbi elkövetési magatartás elkövetése a gyakorlatban nem valósulhat meg.⁷⁰ Doleschall Alfréd szerint a Csemegi-kódex királysértési alakzata kellő védelmet biztosított a magyar királynak. Ezzel szemben az új törvény 2. §-a már az államfővel szembeni tiszteletlenséget is szándékozik büntetendővé nyilvánítani. Kifejtette továbbá: már így is jelentős számú királysértési pereket folytattak le a bíróságok, az ítéletekben pedig olyan enyhe büntetési tételeket szabtak ki, ami egyértelműen negatív irányba befolyásolta a monarchia megbecsülését a közgondolkodásban. Álláspontja szerint a kibővített

⁶³ PÖLÖSKEI (1995) i. m. 80.

⁶⁴ TÉRFY i. m. 1004. Fontos megjegyezni, hogy a törvénytervezet első szövegébe a király tényeinek sértő módon való bírálata még nem került be, így a Kms. 2. §-a Csemegi-kódex 140. §-át tartotta volna fenn szigorúbb büntetési tételek bevezetése mellett. MREZSL 46. f., *Balogh*, 1. d. 398.

⁶⁵ Az igazságügyi bizottság jelentésében konkrétan úgy definiálta a 2. §-t, mint a királysértés minősített eseteinek az összegzése. *Képviselőházi irományok*, XXVIII. kötet, 1910. 165.

⁶⁶ BELOVICS–GELLÉR–NAGY–TÓTH i. m. 179.

⁶⁷ TOMCSÁNYI Móric: *Magyarország közjoga*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1932. 474.; CSEKEY István: *Magyarország alkotmánya*. Budapest, Renaissance Kiadó, 1943. 176.

⁶⁸ *Képv. ir.* i. m. 63.; ANGYAL (1914) i. m. 69.

⁶⁹ ANGYAL (1914) i. m. ua.; *Pesti Hírlap*, 1913. 35/142. 2.

⁷⁰ *Képv. Napló* i. m. 180.

elkövetési magatartás nem tekinthető precízen definiáltnak, aminek következtében a Kms.-t félreérthetőnek és „veszedelmesnek” tartotta.⁷¹

A királysértés büntettének az elkövetője bárki lehetett,⁷² a törvény e tekintetben nem határozott meg speciális feltételeket. A passzív alany a király, míg a két világháború között a büntetőjogi védelmet Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvény⁷³ 14. §-nak felhatalmazása alapján kiterjesztették a kormányzóra is.⁷⁴ A királysértés büntettének sértettje esetén jogi problémát okozott annak megítélése, vajon az elhunyt uralkodóval szemben is megvalósítható volt-e a 2. §-ban meghatározott deliktum, vagy az más típusú bűncselekményt eredményezett. Ezzel kapcsolatban két nézőpont jelent meg a jogirodalomban: egyes jogászok véleménye szerint, mivel az elhunyt király halála után elkövetett bűncselekmény esetében lényegében kegyeletsértés valósul meg, ezért az nem a Kms., hanem az egy évvel később elfogadott, a Becsület védelméről szóló 1914. évi XLI. törvény (továbbiakban: Bv.) 22. §-nak⁷⁵ a hatálya alá tartozik.⁷⁶ A Kúria azonban jogegységi döntésében ezzel ellentétes álláspontra vázolt fel, melyben arra hívta fel a figyelmet, hogy ilyen esetekben nem csupán a Szent-korona, hanem a király tekintélye is csorbul, így az államnak kifejezetten érdeke e deliktum államellenes büntetté való minősítése.⁷⁷

A korszak büntetőjogászai között azonban továbbra sem alakult ki egységes nézőpont ezzel a kérdéssel kapcsolatban, amit a IV. Károly Őfelsége uralkodói jogainak és a Habsburg-ház trónörökösödésének megszüntetéséről szóló 1921. évi XLVII. törvény (továbbiakban: detronizációs törvény)⁷⁸ elfogadása csak tovább nehezített.⁷⁹

⁷¹ *Pesti Hírlap*, 1913. 35/144. 2.

⁷² IRK Albert: *Magyar anyagi büntetőjog*. Pécs, Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.-T., 1933. 369.; ANGYAL (1930) i. m. 39.; ANGYAL (1914) i. m. 68.

⁷³ CSEKEY i. m. 46.; TOMCSÁNYI i. m. 353.; SZABÓ István: Történeti alkotmány a polgári korban. *Jogtörténeti Szemle*, 2014/4.–2015/1. 102.

⁷⁴ IRK i. m. 369.; ANGYAL (1930) i. m. 35. Az 1920. évi I. és az 1913. évi XXXIV. törvény közötti összefüggést a Kúria a 6674/1925. számú döntésében is megállapította. LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi Döntvénytár*. XIX. k. Budapest, Franklin Kiadó, 1927. 1.

⁷⁵ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve, 1. kötet: A becsület védelméről szóló 1914. évi XLI. törvény*. Budapest, Athenaeum, 1927. 58.

⁷⁶ IRK i. m. 369.

⁷⁷ ANGYAL (1930) i. m. 41–42. A Kúria a 3486/1924. számú ítéletében a 2. §-t a IV. Károly Őfelsége uralkodói jogainak és a Habsburg-ház trónörökösödésének megszüntetéséről szóló 1921. évi XLVII. törvény hatályosságától függetlenül akkor is alkalmazhatónak tartotta, ha IV. Károly, mint trónjától megfosztott monarcha, valamint a korábbi, elhunyt királyok uralkodásával, vagy az ő ténnyekkel kapcsolatban valósult meg a deliktum. Ávédik Félix (szerk.): *A Jogi Hírlap döntvénytára*. Budapest, Jogi Hírlap Kiadása, 1931. 90.

⁷⁸ TOMCSÁNYI i. m. 325.; CSEKEY i. m. 102.; SZABÓ István: Az államforma rendezése (1920). In: BARABÁS A. Tünde – VÓKÓ György (szerk.): *A Bonis bona discere: Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press–Országos Kriminológiai Intézet, 2017. 449.

⁷⁹ A detronizációs törvény hatálybalépését követően a következő jogi probléma az volt, vajon IV. Károly fia, Ottó személyét is büntetőjogi védelem illeti-e meg. Ennek vitának alapja, hogy több közjogász szerint a Pragmatica Sanctio e jogszabálytól függetlenül a magyar jogrendszer részének tekintendő, tehát a Habsburgok trónra való igénye továbbra sem szűnt meg. Fontos kitétel továbbá, hogy e törvénnyel

Dombóváry szerint „[...] meghalt királyaink emlékének kiváltságos büntetőjogi védelme a történelmi kritika szabadságát igen komoly veszélynek tenné ki...” Angyal Pálnak a törvény hatálybalépését követően hasonló módon az az álláspontja alakult ki, hogy a 2. §-ban meghatározott büntett mindig az éppen aktuális uralkodó ellen követhető el, tehát az elhunyt király megsértése a Csemegi-kódex 141. § (2). bek. által meghatározott király családtagjai ellen elkövetett sértést⁸⁰ valósítaná meg.⁸¹ Véleményét viszont 1930-ra megváltoztatta, ami kézikönyvsorozatának 7. kötetében érhető tetten, amikor már a Kúria jogegységi döntésével értett egyet, kiegészítve azt a lemondott államfőt megillető büntetőjogi oltalom problémájával is. Ezzel kapcsolatban azt állította, hogy a trónját ily módon elvesztő uralkodó bár a dinasztia tagja maradt, az ellene elkövetett sértés már nem tartozik a Kms. hatálya alá. Megváltozott álláspontját a következőkkel indokolta: *Angyal* szerint önmagában bármilyen elhunyt személy megsértése bűncselekmény, így ezt a körülményt a király esetében sem lehet büntetlenül hagyni. Tehát az uralkodóval szembeni kegyeletsértés sui generis deliktum, amit nem lehet azonosítani sem a Bv. 22., sem a kódex 141. §-val, mert ezeknek a tényállásoknak a jogi tárgyai különböznek a sértés e formájától.⁸²

A Kms. 2. §-a két elkövetési magatartást határozott meg: az egyik a királynak a megsértése, a másik az általa kijelentett tények sértő módon való bírálata. A büntett első megvalósulási formáját sem a törvény, sem pedig az ahhoz fűzött indokolás nem definiálta tekintettel arra, hogy rendkívül sok megvalósulási formája van, így a cselekmény befejezetté válásának megállapítása a bíróságok diszkrecionális jogkörébe tartozott.⁸³ A jogtudomány viszont egyöntetű véleményt határozott meg azzal kapcsolatban, hogy a sértés a becsületsértésnél tágabb fogalmat jelöl.⁸⁴ Hiszen egyrészt magába foglalta a becsület ellen elkövethető büntetteket, azonban ide tartozott „[...] a király személye iránt tartozó köteles tiszteletnek feltűnő (sic!), tüntető megsértése is...” Ehhez kapcsolható továbbá a Kúria azon véleménye, mely szerint a királysértés abban különbözött a becsületsértéstől, hogy az államfő iránti tisztelet szükségszerűen fellette állt az emberek egymás felé irányuló tiszteletadásának. Vagyis, ha bármilyen kijelentéssel csökkent a királyi tekintély, vagy annak veszélye állt fenn, megvalósult a bűncselekmény.⁸⁵

A büntett elkövethető volt aktív, illetve passzív magatartással is: sértésnek minősült többek között a király vagy a kormányzó rangjának nem megfelelő módon való jelzé-

összefüggésben a Kúria jogegységi döntésében deklarálta, hogy a Habsburg-ház trónfosztása nem büntetőséget megszüntető ok, tehát, aki hajdani uralkodók tényeit megsérti, büntetőeljárás kezdeményezhető velük szemben. *ANGYAL* (1930) i. m. 35–36., 43.

⁸⁰ TÉRFY i. m. 1004.

⁸¹ *ANGYAL* (1930) i. m. 42.; *ANGYAL* (1914) i. m. 70.; *ANGYAL* (1927) i. m. 61.; *IRK* i. m. 370.

⁸² *ANGYAL* (1930) i. m. 42.

⁸³ *ANGYAL* (1930) i. m. 43.

⁸⁴ *FINKEY* i. m. 821.; *IRK* i. m. 370.; *ANGYAL* (1914) i. m. 70.; *ANGYAL* (1930) i. m. 44.

⁸⁵ *ANGYAL* (1914) i. m. 71. A Kúria ezzel kapcsolatban a 4029/1938. számú döntésében külön deklarálta, hogy az államfőt megilleti a köteles tisztelet.

se,⁸⁶ a kormányzó nevének egy gyalázkodó kifejezéssel való együttes használata,⁸⁷ a mulasztások körébe pedig az ún. jelképes magatartások⁸⁸ voltak sorolhatóak.⁸⁹ Ezeket a cselekményeket nézve levonható az a következtetés, hogy a királlysértés deliktuma kizárólag szándékosan követhető el, ahol a sértési célzat és az egyenes szándék nem tényállási elemek, vagyis a felelősség megállapíthatóságához elegendő volt a sértő kifejezések tudatos használata.⁹⁰ Ezzel szemben a gondatlan elkövetés Angyal szerint csak vétségnek minősült.⁹¹ A szubjektív tényállási elemek elemzése kapcsán viszont fontos kiemelni azt az általános részi szabályt, mely szerint a bűncselekmények főszabályként kizárólag szándékosan valósíthatóak meg, amiből levonható az a következtetés, hogy a gondatlan elkövetés csak akkor pönalizálható, amennyiben azt a törvény külön így rendelte el.⁹² Mivel a Kms. 2. §-a nem tartalmazta a gondatlanságból elkövetett királlysértés vétségi alakzatát, megállapítható, hogy Angyal Pálnak a gondatlansággal kapcsolatos kijelentése nem felelt meg a büntetőjogi dogmatikának. A büntett megállapíthatóságának a bűnösség fennállása mellett abban az esetben is helye van, ha a sérelem csupán közvetve jött létre, vagyis csak további következtetések nyomán válik az uralkodó személye azonosíthatóvá.⁹³

Az elkövetési magatartás másik esete a király vagy a kormányzó tényeinek bírálata, ami akkor valósulhatott meg, ha az államfő cselekményét vagy bármilyen rendelkezését bizonyíthatóan nem objektív alapon kritizálta az elkövető, hanem a tiszteletlenség szándékával nyilvánult meg.⁹⁴ A fent kifejtettekből megállapítható az a körülmény, hogy a jogszabálynak ezen fordulata volt az, amivel kiegészítették a Csemegi-kódex királlysértési tényállását,⁹⁵ amit nem követett általános elfogadás a politikai és jogászai körökben, tekintettel arra, hogy e törvény ellenzői szerint a szabad véleménynyilvánításhoz való alapjog súlyos csorbát szenved, mert a Kms. 2. §-a alapvetően békés cselekményeket kriminalizált. Ezen ellenérveket megcáfolva megemlíthető a Kúria azon jogegységi döntése, ahol az eljárás alá vont személy azon kijelentését vizsgálták, mely szerint ha köztársaság volna, nem lenne ilyen rossz törvény. A legmagasabb bírói fórum deklarálta, hogy a királlysértés törvényi tényállásának nem tartozik a hatálya alá a törvénnyel való egyet nem értés, illetve az olyan támadás, melyben az uralkodó

⁸⁶ ANGYAL (1930) i. m. 44–46.; ANGYAL (1914) i. m. 72–73.

⁸⁷ Ezt az esetet a Kúria az 5645/1924. számú döntésében fejtette ki. LENGYEL i. m. 116.

⁸⁸ A jelképes magatartások alatt Angyal az olyan eseteket értette, mint amikor az elkövető nem áll fel az uralkodó jelenlétében, vagy a magyar lobogó felvonásának elmaradása. ANGYAL (1930) i. m. 45.

⁸⁹ ANGYAL (1930) i. m. 45.; ANGYAL (1914) i. m. 71.

⁹⁰ LENGYEL i. m. 116.; IRK i. m. 370.; ANGYAL (1930) i. m. 47.; ANGYAL (1914) i. m. 74.; a Kúria 2283/1939. számú jogegységi döntése is ezt jelenti ki, Ávédik Félix (szerk.): *A Jogi Hírlap döntvénytára*. IV. k. Budapest, Jogi Hírlap Kiadása, 1941. 39. Az 1239/1925. számú döntés tartalma is ezt deklarálja, Ávédik (1931) i. m. 90.

⁹¹ ANGYAL (1930) i. m. 46.

⁹² BELOVICS–GELLÉR–NAGY–TÓTH i. m. 199.

⁹³ ANGYAL (1930) i. m. 46.; ANGYAL (1914) i. m. 73.

⁹⁴ ANGYAL (1930) i. m. 46.

⁹⁵ ANGYAL (1914) i. m. 65.

személye nem kerül megemlítésre.⁹⁶ Tehát e deliktum lényege az volt, hogy a király személyének a megsértésén keresztül a monarchia, mint államforma létét valóban sértse vagy veszélyeztesse az adott kijelentés. Ellenkező esetben ezek a megnyilvánulások nem voltak a Kms. hatálya alá vonhatóak.

Kérdésként merült fel, hogy a kormány bírálata megvalósítja-e a 2. § második fordulatát. *Angyal* szerint ez az eset csak akkor állhatott volna fenn, amennyiben az elkövető kijelentései a kormány tényeivel együtt a király működését is sértette volna.⁹⁷

A királlysértési tényállás minősített esetként való meghatározása a hozzá kapcsolt elkövetési módok miatt vált súlyosabban büntethetővé. Az első elkövetési forma nyomtatvány útján volt lehetséges, utalva arra, hogy e törvény a Csemegi-kódex helyett az St. fokozatos felelősségi rendszerét tartotta irányadónak,⁹⁸ amely a királlysértési alakzatot tartalmazó sajtótermék szerzőjét, kiadóját és a nyomda tulajdonosának tevékenységét büntette, míg a bűncselekményben részt vevő más személyekre a büntetőkódex általános szabályai voltak irányadóak.⁹⁹ További minősített esetként határozta meg a törvény a képes ábrázolat közszemlére tételeit, valamint a nyilvánosság¹⁰⁰ előtti szóbeli elkövetési módot is.¹⁰¹

A Kms. a királlysértés büntetettének büntetési tételei tekintetében is jelentős módosítást tartalmazott. A Csemegi-kódexben lévő törvényi tényállás elkövetőjét ugyanis alapesetben két évig terjedő fogházzal, és hivatalvesztéssel, a minősített eset megvalósítása esetén három évig terjedő fogházbüntetéssel és az előbb említett mellékbüntetéssel volt pönalizálható.¹⁰² Ezzel szemben a 2. § jelentősen kiterjesztette az alkalmazható büntetési nemeket. Az új szabályozás szerint az alapeset büntethetővé vált a politikai

⁹⁶ 452/1916. számú jogegységi döntés, LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi döntvénytár*. IX. k. Budapest, Franklin Kiadó, 1916. 183.

⁹⁷ ANGYAL (1930) i. m. 47.

⁹⁸ *Képv. ir.* i. m. 63–64.; ANGYAL (1930) i. m. 48.; St. III. fejezet, 33–36. §; TÉRFY i. m. 1104–1105.

⁹⁹ BARNA i. m. 202.

¹⁰⁰ Nyilvános elkövetés esetén a tettes elsöre nem meghatározható számú személyek, tömeg előtt követi el a bűncselekményt. IRK i. m. 391. Az Indokolás szerint azért volt szükség ennek az elkövetési módnak a beemelésére, mert a nyilvános elkövetés is ugyanolyan károkat képes okozni, mint a sajtó útján elkövetett bűncselekmények. *Képv. ir.* i. m. 64.

¹⁰¹ *Képv. ir.* i. m. 64.; ANGYAL (1930) i. m. 48.; ANGYAL (1914) i. m. 75.; TÉRFY i. m. 1004. Az első tervezet szövege teljesen más volt, így a végleges változat kialakításában Balogh igazságügyi miniszternek kiemelkedő szerep tulajdonítható. A levéltári forrás szerint a minősített esetet az követte el, aki „[...] a cselekményt gyülekezeten nyilvánosan szóval vagy nyomtatvány útján követi el... (sic!)” Az igazságügyi miniszter javaslatára kikerült a gyülekezet, mint elkövetési mód, emellett a nyilvánosságot és a szóbeliséget nyomtatvány útján való elkövetés mögé helyezte. MREZSL, 46. f., *Balogh*, 1. d. 398.

¹⁰² Ellentmondása a büntetőkódexnek, hogy a minősített esetben megnevezett államfogház büntetés egy privilegizáltabb büntetési nem a fogház végrehajtási fokozatnál, amit kifejezetten a politikai elkövetőknek tartottak fenn. BARNA i. m. 215–216.; MREZSL uo.; DRÓCSA Izabella: *Rendtörvények a XX. századi Magyarországon, különös tekintettel a Demokratikus államrend és köztársaság védelméről szóló 1946. évi VII. törvényre*. In: KONCZ István – SZOVA Ilona (szerk.): *PEME XIV. PhD-konferencia*. Budapest, PEME, 2017. 12–13.

jogok gyakorlásának felfüggesztésével, a minősített esetben pedig négyezer koronáig terjedő pénzbüntetés kiszabása is lehetővé vált a bíróságok számára.¹⁰³

A 2. § halmazatban állt a Bv. 2. §-a szerinti becsületsértés,¹⁰⁴ valamint Horthy-korszak rendtörvényében, Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvény (továbbiakban: Átv.) 7. §-ban szabályozott nemzetrágalmazás büntetével, amelynek jelentőségét a későbbiekben fejtem ki.¹⁰⁵

2.3. A királyság intézményének megszüntetésére irányuló mozgalom kriminalizálása

A Kms. törvényjavaslatának indokolása szerint a Csemegi-kódex 140. §-a mellett a 173. § által szabályozott¹⁰⁶ ún. politikai izgatás¹⁰⁷ is módosításra szorult. E jogszabályhely hiányosságát abban állapították meg, hogy a jogi tárgyak taxatív felsorolásával¹⁰⁸ más védendő értékeket sértő mozgalmak nem kerülhetnek a büntetőtörvénykönyv hatálya alá.¹⁰⁹ Ennek a hézagnak a kiküszöbölése érdekében a Kms. 3. §-a büntetni rendelte azt, aki a királyság intézményének megszüntetésére irányuló mozgalmat kezdeményez, szervez, vagy vezet, abban tevékenyen részt vesz, valamint aki nyomtatvány, irat, képes ábrázolat közszemlére tételével, vagy nyilvánosság előtt szóval a királyság intézménye ellen lázít, vagy azt politikai célzattal megtámadja.¹¹⁰ A törvény szövege alapján levonható az a következtetés – bár a képviselőházi vita és a sajtócikkek egyetértően azon az állásponton voltak, miszerint a Kms. megalkotása az OKP működése ellen irányult –, hogy absztrakt szinten azonban valamennyi, a

¹⁰³ ANGYAL (1914) i. m. 75.; IRK. i. m. 370.; TÉRFY i. m. 1004.; MREZSL 46. f., *Balogh*, 1. d. 398.

¹⁰⁴ TÉRFY i. m. 1091. A becsületsértéssel megvalósult halmazat akkor valósult meg, amennyiben a lealacsonyító kifejezések használata a kormányzó felé is irányuló sértéseket tartalmazott a Kúria jogegységi döntése szerint. Ávédik (1931) i. m. 90.

¹⁰⁵ ANGYAL (1930) i. m. 48.

¹⁰⁶ A 173. § a 171. §-ban szabályozott izgatás törvényi tényállásának minősített esetét pönalizálta. TÉRFY i. m. 1007.

¹⁰⁷ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve, 9. kötet: Izgatás, magánosok elleni erőszak, választójog büntetőjogi védelme, vallás elleni bűncselekmények*. Budapest, Athaeneum, 1931. 40.

¹⁰⁸ Ezek voltak a király személyének sérthetlensége, a trónöröklés törvényes rendje, az alkotmányos államforma, a törvény kötelező ereje, az alkotmány egyes intézményei, a monarchia másik államával fennálló kapcsolat, a magyar államot képező országok közt fennálló államközösség, a királynak, az országgyűlésnek, az országgyűlési bizottságoknak, a közös ügyek tárgyalására hivatott bizottságoknak a törvényes joga. TÉRFY i. m. 1007.

¹⁰⁹ *Képv. ir.* i. m. 62.; ANGYAL (1914) i. m. 66.

¹¹⁰ KOVÁCS Kálmán: *Szemelvények a magyar állam-és jogtörténet forrásaiból*. II. k. Budapest, Tankönyvkiadó, 1965. 242. Balogh Jenő levéltári irataiban látható, hogy a Kms. tervezetének a szövege némileg más volt. E szerint „aki a királyság alkotmányos megszüntetésére irányuló mozgalmat, kezdeményez, szervez vagy vezet, vagy ily mozgalomban más módon tevékenyen részt vesz, ugyszintén az, aki gyülekezeten nyilvánosan szóval vagy nyomtatvány útján (sic!) a királyság alkotmányos intézményét ily mozgalom érdekében megtámadja vagy az ellen lázít...” A javaslatból az „alkotmányos” jelző végül nem került bele, az igazságügyi miniszter pedig a „gyülekezet” elkövetési módját törölte ki a javaslatból. Indítványozta továbbá a „mozgalom érdekében” a „mozgalom előmozdítását,” mint a bűncselekmény egyik célját, azonban ez nem került bele a törvényjavaslatba. MREZSL 46. f., *Balogh* 1. d. 398.

monarchiát fenyegető szervezkedés is üldözendővé vált, ha bebizonyosodott a tényállásszerűség.¹¹¹

A képviselőházi vita során Hegedűs Kálmán előadó szerint az államnak kötelessége megvédenie magát a törvényhozáson keresztül azon agitációkkal szemben, ami az államhatalom meggyengítésére irányulnak,¹¹² ezért támogatta ennek az új tényállásnak a bevezetését. Ezzel a véleménnyel szemben Doleschall Alfréd azt írta a Pesti Hírlapban megjelent cikkében, hogy Magyarországon kívül nincs más olyan európai állam, ahol a politikai mozgalmakat a büntetőjog eszközeivel üldöznék. A jogi ellenérvei között továbbra is kiemelte a Csemegi-kódex kiterjedt szabályozását, ami a szabad véleménynyilvánítás alapjogát tiszteletben tartja. Kiemelte még a 3. § abbéli hiányosságát, hogy nem tartalmazza a nyilvánosságot, mint elkövetési módot, emellett pedig felhívta a figyelmet a lázítás törvényi tényállására, ami miatt ez a szabályozás feleslegessé válik.¹¹³ A fenti jogszabály szövegből azonban látható, hogy az elkövetési móddal kapcsolatos kritikája nem felelt meg a valóságnak. A Népszava a *Fogházba az egész párttal!* című cikkében azt állította, hogy e törvényt kifejezetten a köztársasági párttal szemben alkották meg, ahol a felelősségre vonást a párttagság már önmagában megalapozza.¹¹⁴

E jogi és politikai vélemények valóságtartalmának megállapításához a Kms. 3. §-nak az elemzése szükséges. E bűncselekmény jogi tárgya a Csemegi-kódex 173. §-hoz hasonlóan a monarchia államformája volt,¹¹⁵ aminek bárki az alanyává válhatott,¹¹⁶ amennyiben a magatartásának tényállásszerűsége bebizonyosodott.

A királyság intézménye elleni büntett elkövetési magatartásai két csoportra voltak oszthatóak. A törvény első felében ugyanis a politikai mozgalmakkal összefüggő „fokozatos cselekményeket”¹¹⁷ pönalizálta a jogalkotó, míg a másik kategória a lázítás és a politikai célzatú támadás különböző formái voltak. A törvényi tényállás első esetei körébe tartoztak a kezdeményezés, a szervezés, a vezetés, valamint a tevékeny részvétel,¹¹⁸ melynek az ily módon való részletes szabályozásra az Indokolás szerint azért volt szükség, hogy e bűncselekmény megvalósulása esetén valamennyi elkövetési magatartást egyenlő módon bírálhassanak el.¹¹⁹ Ez a büntetőpolitikai cél abból is megállapítható volt, hogy bármelyik cselekmény valósult is meg, a Kms. valamennyi tevékenységgel kapcsolatban ugyanazt a büntetési tételt állapította meg.¹²⁰ A politikai mozgalomban, vagy azzal összefüggésben elkövethető bűncselekményekkel Angyal Pál több művében foglalkozott részletesebben. Az ő elhatárolása szerint kezdeményezés alatt olyan ötleteket, kezdeményezéseket, indítványokat kellett érteni, amely alkalmas más

¹¹¹ *Képv. ir.* i. m. 64.

¹¹² *Képv. Napló* i. m. 175.

¹¹³ *Pesti Hírlap*, 1913. 35/144. 2–3.

¹¹⁴ *Népszava*, 1913. 41/139. 1.

¹¹⁵ ANGYAL (1931) i. m. 61.; IRK i. m. 397.

¹¹⁶ ANGYAL (1914) i. m. 78.

¹¹⁷ LENGYEL Aurél szerk.: *Büntetőjogi Döntvénytár*. XIII. k. Budapest, Franklin Kiadó, 1921. 125.

¹¹⁸ KOVÁCS i. m. 242.

¹¹⁹ *Képv. ir.* i. m. 64.

¹²⁰ ANGYAL (1914) i. m. 78.

személyeket „aktív cselekvésre” ösztönözni. Ez jelentheti megbeszélések összehívását néhány ember részvételével, vagy különféle előkészítő cselekmények megszervezését és véghezvitelét. Fontos kitétel ezen elkövetési magatartás tekintetében, hogy nem volt szükséges az eredmény bekövetkezése, elégséges a bűncselekmény realizálásának megkezdése.¹²¹ Így elmondható, hogy azok a köztársasági aktivisták, akik előirányozták egy, a monarchia megdöntésére irányuló mozgalom létrejöttét, kezdeményezés büntetettét valósítják meg.

A Kúria 3141/1923-as jogegységi döntésében megfogalmazott álláspontja szerint a szervezés elkövetési magatartása a kezdeményezéssel egyezett meg. Ebben az esetben az elkövető ugyanis a tömeg egybegyűjtésével és az ott lévő emberek véleményének a befolyásolásával egy olyan társadalmi szintű hatást szándékozik létrehozni, amely alkalmas a monarchikus államforma veszélyeztetésére.¹²² E magyarázat alapján szervezésnek minősül egy, a Kms. hatálya alá tartozó mozgalom szabályzatának a megírása, vagy egy gyűlés összehívása.¹²³

Vezetőnek az volt tekinthető, aki meghatározza a mozgalom irányvonalát, tehát kijelöli „a cselekvés célját és módját.” A vezetés, mint elkövetési magatartás tehát csak akkor állhat fent, ha a korábbiakban létrejött már valamilyen szervezkedés. Működése így azért fontos, mert elősegíti a bűncselekmény tovább fejlődését. Ebből megállapítható az is, hogy úgy is betölthető ez a pozíció, hogy az elkövető korábban nem fejtett ki kezdeményező magatartást, csupán a megmozdulás működtetésében játszott szerepet.¹²⁴ Tehát vezetőnek minősíthető az az elkövető, aki az adott mozgalom elnöke, és szellemi irányítója.¹²⁵

Az utolsó elkövetési magatartás a tevékeny részvétel, amely az előző cselekményekhez képest enyhébb formája a 3. §-ban meghatározott büntettnak. *Angyal* szerint ez a tényállás a „gerince az egész deliktumnak,” ugyanis mindegyik törvényben szabályozott cselekmény egyfajta részvételnek tekinthető, csupán a súlyosító körülmények miatt esnek más megítélés alá.¹²⁶ Vagyis röviden ez a cselekmény a mozgalomban való tagságot jelenti azzal a megszorítással, hogy az egyszerű jelenlét nem üldözendő, csak az aktív tevékenység, mint például egy gyűlésen való felszólalás, vagy pénzgyűjtés.¹²⁷

A Kms. 3. §-nak második része a monarchia intézményével szembeni lázítás, és a politikai célzatú támadás, amely elkövetési magatartások csak a 2. § minősített esetében is szabályozott elkövetési módokkal válhattak tényállásszerűvé. Már

¹²¹ Tekintettel arra, hogy Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvény elkövetési magatartási majdnem megegyeznek a Kms. 3. §-val, lehet az e törvénnyel kapcsolatos szakirodalomra is hivatkozni. DRÓCSA Izabella: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvénycikk elhelyezése a XX. századi magyar büntetőjogi rendszerben. *IAS*, XIII. 2017/2. 220.; ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 4. kötet: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. t-c.* Budapest, Athaenum, 1928. 31.; FINKEY (1923) i. m. 182.

¹²² LENGYEL (1921) i. m. 126.

¹²³ ANGYAL (1914) i. m. 78.

¹²⁴ DRÓCSA (2017) i. m. 221.; ANGYAL (1927) i. m. 32.

¹²⁵ ANGYAL (1914) i. m. 78.

¹²⁶ DRÓCSA (2017) i. m. 221.; ANGYAL (1927) i. m. 35–36.

¹²⁷ ANGYAL (1914) i. m. 78.

korábban említésre került Az Igazságügyi Bizottság azon jelentése, amelyben támogatták e törvény elfogadását, azonban e tényállás szövegezésével kapcsolatban módosítást tanácsolt arra hivatkozással, hogy a javaslat nem határozta meg kellően a lázítás és a politikai célzat egymáshoz való viszonyát azt a látszatot keltve, hogy az első elkövetési magatartásnál külön kell bizonyítani a célzat megvalósulását. Holott a lázítás szükségszerűen magába foglalja a politikai célzatot is, ezért annak fennállását nem volna tanácsos a bíróságok számára külön vizsgálat tárgyává tenni.¹²⁸ Ennek hatására a törvényszöveg végleges változata a következőképpen hangzott: „[...] aki nyomtatvány útján, vagy pedig irat, vagy képes ábrázolat közszemlére tételével, vagy nyilvánosan szóval a királyság intézménye ellen lázít, vagy a királyság intézményét ugyanily módon politikai célzattal (sic!) megtámadja...”¹²⁹

A lázítás cselekménye lényegében megegyezett a Csemegi-kódex IV. fejezetében¹³⁰ meghatározott lázadás büntetőjogi kategóriájával. E magatartás büntethetőségének szigorítása azért volt szükséges, mert ez a cselekmény szükségszerűen kívül esik a békésen megfogalmazott reformgondolatok körén,¹³¹ közvetlenül sértve vagy veszélyeztetve a fennálló alkotmányos rendet. A lázítás mellett szabályozott megtámadás pedig ellentétje a tudományos véleménynyilvánításnak, ugyanis ez egy nyugodt hangvételű kommunikációt feltételez. E magatartás azonban az indulatok és az ellentétes érzelmek felkorbácsolását célozza. Tehát ez esetben egy közvetett magatartásról van szó, ami negatívan állítja be a monarchikus államformát.¹³² E két büntett elhatárolását Angyal Pál a következőképpen fogalmazta meg. „A támadó az értelmén keresztül akar hatni az érzelmi világra [...] a lázító az érzelmek felzaklatásával oly szenvedélyeket kelt, melyek szinte automatikusan ragadnak a cselekvésre.”¹³³ A 3. § ezen része nem volt eredménybűncselekménynek tekinthető, tehát a befejezettségnek nem volt feltétele, hogy ezek az elkövetési magatartások valamilyen hatást gyakoroljanak a nyilvánosságra.¹³⁴

A Kms. 3. §-át a Kúria több jogegységi döntésében vizsgálta, éles határvonalat húzva az államot érintő, békés úton megfogalmazott kritika, és a fent elemzett két elkövetési magatartás között. Ennek hatására a legmagasabb bírói fórum több büntetőperben felmentő ítéletet hozott a vádlottal szemben. Példaként megemlíthető a Kúria 6666/1923. számú döntése, ahol a vád tárgya az volt, hogy a gyanúsított Kossuth Lajos halálának évfordulóján beszédében az akkori európai köztársaságok bemutatásával hangoztatta ezen államforma előnyeit. Az ítélet azonban megállapította: a monarchiát verbálisan semmilyen támadás nem érte, így nem állapította meg a bűnösséget.¹³⁵

¹²⁸ *Képv. ir.* i. m. 166., ANGYAL (1931) i. m. 66., ANGYAL (1914) i. m. 79.

¹²⁹ KOVÁCS i. m. 242.

¹³⁰ TÉRFY i. m. 1006.

¹³¹ ANGYAL (1931) i. m. 66.

¹³² Uo. 59.

¹³³ Uo. 59–60.

¹³⁴ Uo. 60.

¹³⁵ LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi Döntvénytár*. XVII. k. Budapest, Franklin Kiadó, 1925. 38.; Ávédik (1931) i. m. 90.

Ugyanezt állapította meg a 325/1932. számú döntésében is, ahol a vádlottal szemben az „Éljen a köztársaság!” felkiáltás miatt indítottak büntetőeljárást, viszont a Kúria ki- mondta, hogy a más államforma szóbeli pártolása önmagában nem bűncselekmény.¹³⁶ Összességében látható, hogy a bírói gyakorlatban kialakult álláspont szerint a szóban kifejezett szimpátia, valamint az objektív és tárgyilagos kritika¹³⁷ sem a királlysértést, sem pedig a 3. §-t nem valósította meg.

A politikai mozgalommal kapcsolatos deliktumok büntetési nemei megegyeztek a királlysértés esetén kiszabható esetekkel annyi eltéréssel, hogy a javaslat szövegében az államfogházban eltöltött szabadságvesztés tartamát három évről öt évre súlyosbította a jogalkotó oly módon, hogy e deliktumot vétségként határozta meg.¹³⁸ E szabályozási formával kapcsolatban Doleschall Alfréd kritikaként azt fogalmazta meg, hogy az el- lenkezik a Csemegi-kódex 20. §-ban meghatározott büntetéskiszabási alapelvekkel,¹³⁹ mely szerint csak az öt év alatti büntettek minősülhetnek vétségnek, az e fölötti időtar- tam esetében kiszabott büntetések büntettekkel szemben állapíthatóak meg.¹⁴⁰ Tehát a Kms. szembehelyezkedett a büntetőjog általános részében meghatározott dogmatiká- val, ami igen komoly aggályokat vet fel a cikk írója szerint. E hibának a kiküszöbölése végett az Igazságügyi Bizottság jelentésében azt a követelményt határozta meg, hogy a törvényjavaslat végső szövegébe a cselekmény vétségnek való minősítése ne kerüljön bele, így adva lehetőséget a bíróságok számára, hogy diszkrecionális jogkörükben el- dönthessék, pontosan milyen minősítésű történeti tényállás valósult meg.¹⁴¹ Ez a meg- oldás végül egyezett a kódex 20. §-a által szabályozott azon kitételrel, ami lehetővé tette az államfogháznak a vétségek és a büntettekkel szemben való alkalmazhatóságát is,¹⁴² feloldva ezzel a büntetőjog tudománnyal szembeni ellentmondást.

2.4. Módosítások a politikai perekben alkalmazott büntetőeljárásban

A Kms. 4. §-nak javaslata szerint az e törvényben meghatározott bűncselekmények elbírálása a kir. ítélőtáblák székhelyén működő kir. törvényszékek, Budapesten pedig a fővárosi kir. büntető törvényszékeknek a hatáskörébe került át,¹⁴³ háttérbe szorítva az államellenes deliktumok ellen megindított büntetőeljárásokban az esküdtbíróság intézményét. A törvény eredeti szövegének hatálybalépése azonban komoly hatásköri ellentmondást eredményezett volna a jogalkalmazás terén, hiszen e rendelkezés alapján az izgatás bizonyos formái felett továbbra is az esküdtszék, e jogszabályban meghatározott esetekben pedig a törvényszék hozott volna ítéletet. Így ennek a

¹³⁶ LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi Döntvénytár*. XXV. k. Budapest, Franklin Kiadó, 1933. 74.; Ávédik Félix (szerk.): *A Jogi Hírlap döntvénytára*. II. k. Budapest, Jogi Hírlap Kiadása, 1934. 37.

¹³⁷ LENGYEL (1925) i. m. 37.

¹³⁸ *Képv. ir.*, i. m. 58.; MREZSL 46. f., *Balogh*, 1. d. 398.

¹³⁹ *Pesti Hírlap*, 1913. 35/142. 3.

¹⁴⁰ TÉRFY i. m. 991.

¹⁴¹ *Képv. ir.*, i. m. 166.

¹⁴² TÉRFY i. m. 991.

¹⁴³ *Képv. ir.*, i. m. 59.

helyzetnek a kiküszöbölése érdekében az Igazságügyi Bizottság indítványozta a 4. § szövegének kiterjesztését a Csemegi-kódex 173. § hatálya alá tartozó cselekményekre is tekintettel arra, hogy a Kms. és az előbb említett törvényi tényállások alapvetően ugyanazt a büntetési kört pönalizálták. A 3. §-hoz hasonlóan ebben az esetben is törölte a jogalkotó ezen deliktumoknak a vétségként való meghatározását.¹⁴⁴

A királysértési törvénynek e hatáskört módosító szabályozása okozta a legnagyobb felháborodást a politikai életben. A *Népszava* napilap szerint a szabbírák eljárása a választott laikus bírák helyett az önkényt testesítette meg, mert a törvényszéken kizárólag a király által kinevezett jogászok tevékenykedhettek, tehát ez volt a Kms. „gonosz célja” az igazságszolgáltatás átalakításával.¹⁴⁵ Egy másik, a *Tiszáék bosszút* (sic!) állanak című cikkben kifejezésre juttatta az újságíró azon véleményét, mely szerint az esküdtszék kikapcsolása a politikai perekből azért hátrány, mert csak a közvélemény tudta igazán megállapítani az adott cselekmény jogellenes voltát.¹⁴⁶

A parlamenti vita során Balogh Jenő igazságügyi miniszter reagált a sajtóban megjelent negatív véleményekre, kifejezve, hogy az esküdtbírói rendszernek vannak előnyei, azonban a kontinensen nem lehetett teljes mértékben megvalósítani, mert ez az angol eljárás jog sajátossága. Álláspontja szerint bár Deák Ferenc az 1843-mas büntetőjogi javaslatban¹⁴⁷ kilátásba helyezte és támogatta ezt az intézményt, a XX. század laikus bírósága számtalan alkalommal „törvényen fölül” helyezte magát, ami egyáltalán nem felelt meg a XIX. század eszményképének.¹⁴⁸ Kifejtette továbbá: az esküdteknek a büntetőeljárásban igazságszolgáltatási és nem politikai feladatai vannak, ami a szubjektív „hajlandóságok” miatt nem tud megvalósulni. Ezt az általa felvázolt problémát az alábbi példával mutatta be: „[...] ha előáll valaki díszmagyarban (sic!) és nekik politikai értetlenségeket szaval és akkor mindenkit fel tudnak menteni [...] mert azt a bűncselekményt egy magyar ember követte el: [...] az ilyen esküdtszék nem az én eszményem.”¹⁴⁹ Zárásként megcáfolta azokat a híreket, mely szerint a kormány a teljes esküdtszéki rendszert fel akarja számolni. Ezzel szemben céljuk csak az ebben a büntetőeljárási fórumon lévő hiányosságok kiküszöbölése volt.¹⁵⁰ Blanár Béla képviselő is egyetértett az igazságügyi miniszter álláspontjával, azzal érvelve, hogy a politikai büntetettek és a szabadságjogokat egy vékony határ választja el egymástól, ezért ezeknek az eseteknek az elbírálását nem lehet laikus emberekre bízni.¹⁵¹ A törvényjavaslat indokolása ezeket a felszólalásokat alátámasztva példaként említette a Csemegi-kódex 140. §-a alapján lefolytatott pereket, ahol az esküdtbírói felmentő ítéleteket hozott arra hivatkozva,

¹⁴⁴ *Képv. ir.*, i. m. 166.

¹⁴⁵ *Népszava*, 1913. 41/139. 1.

¹⁴⁶ *Népszava*, 1913. 41/144. 2.

¹⁴⁷ BARNÁ I. M. 118–159.; FAYER László szerk.: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye*. IV. k. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1902. 6–131.

¹⁴⁸ *Képv. napló* i. m. 177–178.

¹⁴⁹ Az igazságügyi miniszter ezzel a kijelentésével feltehetőleg Bajcsy-Zsilinszky Endre és testvérének perére utalt, ahol a vádlottak díszmagyarban jelentek meg. Az esküdtszék végül felmentő ítéletet hozott. DOMOKOS József: *Két per egy kötetben*. Budapest, Magvető Kiadó, 1978. 134–169.

¹⁵⁰ Uo. 178.

¹⁵¹ Uo. 181.; *Képv. ir.*, i. m. 62.

hogya a történeti tényállásban sosem a király személyét érte támadás, hanem a kormány tevékenységét. Ezek a döntések pedig tovább rontják az uralkodó tekintélyét.¹⁵²

A Kms. 4. § (2). bek. az Igazságügyi Bizottság kérésére közvetett módon szabályozta e törvénynek a visszamenőleges hatályát, ugyanis e jogszabályhely szerint azokban a büntetőügyekben, ahol az életbeléptetést megelőzően kitűzték a főtárgyalást, a korábbi eljárási szabályok voltak továbbra is irányadóak.¹⁵³ Tehát ebből az ún. méltányossági kivételből az a következtetés vonható le, hogy a Kms. rendelkezései a hatálybalépést megelőzően elkövetett bűncselekményekre is alkalmazhatóvá váltak, feltéve, ha az eljárás már nem jutott el a fent megállapított szakaszba.¹⁵⁴

A visszamenőleges hatállyal kapcsolatban fontos megemlíteni a Csemegi-kódex 2. §-át, amely az időbeli hatállyal kapcsolatban a következőt deklarálta: amennyiben a bűncselekmény elkövetése és az ítélethozatal között más jogszabályok lépnek hatályba, az alkalmazható, amelyik az enyhébb intézkedést teszi lehetővé.¹⁵⁵ Tehát ezzel a rendelkezésével kizárta a visszamenőleges hatály alkalmazását a büntetőjogban, amivel a Kms. teljes mértékben szembehelyezkedett, mert az új szabályozás célja az államellenes bűncselekmények bizonyos csoportjainak a szigorítása volt. Azonban fontos figyelemmel lenni az I. világháború kitörését megelőző bírói gyakorlatra, ugyanis e törvény hatálybalépését követően az esetek döntő többségében felmentő ítéletet hozott a törvényszék, vagy eljárást megszüntető végzés kibocsátására került sor a korábban elkövetett deliktumok elbírálásakor,¹⁵⁶ kikerülve ezzel az új eljárásjogi szabály alkalmazását.

3. A Kms. hatályának kérdése, és alkalmazása a két világháború közti korszakban

A Horthy-korszakban lefolytatott azon büntetőeljárásokban, ahol a Kms. királysértési alakzatának megvalósulását állapította meg a bíróság, a védelem semmisségi panaszt nyújtott be a Kúriához arra való hivatkozással, hogy e törvény már nem része a hatályos büntetőjogi rendszernek.¹⁵⁷ Ennek alapja érvelésük szerint a Népköztársasági államforma védelméről szóló 1919. évi XI. néptörvény 9. §-a, amely hatályon kívül helyezte a Csemegi-kódexnek a 126–127. §-ban pönalizált felségsértés büntetét,¹⁵⁸ a 139–141. §-ban szabályozott, a királyi ház és a királyi ház tagjainak büntetőjogi védelmét biztosító törvényi tényállásokat,¹⁵⁹ továbbá az e tanulmány tárgyát képező királysértési törvényt is.¹⁶⁰ Ezek a perorvoslati indítványok elutasításra kerültek a legmagasabb bírói

¹⁵² *Képv. ir.*, uo.

¹⁵³ KOVÁCS i. m. 242. Az eredeti tervezet nem tartalmazta a visszamenőleges hatály e formáját. MREZSL 46. f., *Balogh*, I. d. 398.

¹⁵⁴ ANGYAL (1914) i. m. 81–82.; *Képv. ir.*, i. m. 166–167.

¹⁵⁵ TÉRFY i. m. 989.

¹⁵⁶ BÓNIS i. m. 77–78.

¹⁵⁷ LENGYEL (1921) i. m. 125.; LENGYEL (1925) i. m. 37.

¹⁵⁸ TÉRFY i. m. 1002–1003.

¹⁵⁹ Uo. 1004.

¹⁶⁰ *Belügyi Közlöny*, 1919/7. 290–292.; TÉRFY i. m. 1008–1032.

fórum azon érvelésével, hogy a törvény érvényessége Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvény 9. §-a alapján állapítható meg, ami az 1918 és 1920 között fennálló alkotmányos válság idejét ex-lex állapotnak minősítette, így iktatva ki a magyar jogrendszerből az ezen időszak alatt elfogadott jogszabályokat.¹⁶¹ Ezzel kapcsolatban az alábbi kijelentés jelent meg a Kúria 3145/1923. számú jogegységi döntésben: ez az „[...] érvelés nem egyéb, mint meddő tagadása az élő törvény erejének és a jogfolytonosságtól való önkényes eltávolodás.”¹⁶²

További érdekesség a Kms. és a korszak rendtörvényének az egymáshoz való viszonya tekintettel arra, hogy annak 1. §-ban definiált államfelforgatás alapesete¹⁶³ majdnem megegyezik a 3. § rendelkezéseivel.¹⁶⁴ A különbség az elkövetési magatartásokban lelhető fel, ugyanis az új jogszabályból kikerült a szervezés cselekménye, viszont bekerült a mozgalom előmozdítása,¹⁶⁵ mint vétség.¹⁶⁶ A Kúria azonban kifejtette: továbbra is két különböző bűncselekmény típusról van szó, amelyet egy olyan jogeset kapcsán állapított meg, ahol az elkövető oly módon fejezte ki kívánságát a fennálló alkotmányos rend megdöntése iránt, hogy elsősorban nem a királyság intézményét támadta meg, hanem a „szocialista köztársaságot” előnyösebbnek tartotta, mint az akkori államformát. Így végül az Átv. 5. §-ban szabályozott államfelforgatásra való izgatást¹⁶⁷ valósította meg a tettes, mert egy más diktatórikus rendszert dicsért, magába rejtve egy későbbi bűncselekmény elkövetését a magyar állammal szemben. Ennek köszönhető az a körülmény, hogy politikai bűncselekmények esetén a Kms. és az Átv. bizonyos deliktumai halmazatban álltak egymással.

A királysértési törvény hatályával kapcsolatos jogi problémák a II. világháborút követően is fennmaradtak, ugyanis a Magyarország államformájáról szóló 1946. évi I. törvény 2. § (1). bek-e bevezette a köztársaságot,¹⁶⁸ majd a kommunisták új rendtörvénye, A demokratikus államrend és a köztársaság védelméről szóló 1946. évi VII. törvény¹⁶⁹ 12. § (2) bek. hatályon kívül helyezte az Átv.-t, azonban a Kms. hatályon kívül

¹⁶¹ LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi Döntvénytár*. XX. k. Budapest, Franklin Kiadó, 1928. 156.

¹⁶² LENGYEL (1921) i. m. 125.

¹⁶³ DRÓCSA (2016) i. m. 66.; DRÓCSA (2017) i. m. 219–224.

¹⁶⁴ ANGYAL (1931) i. m. 67.

¹⁶⁵ DRÓCSA (2016) i. m. 66.; DRÓCSA (2017) i. m. 220.; ANGYAL (1927) i. m. 28.; EDVI ILLÉS Károly – DEGRÉ Miklós: *A magyar büntetőtörvénykönyvek zsebkönyve*. Budapest, Révai testvérek, 1924. 646.

¹⁶⁶ ANGYAL (1931) i. m. 67.

¹⁶⁷ DRÓCSA (2017) i. m. 216.

¹⁶⁸ HORVÁTH Attila: „A köztársaság az egyetlen lehetséges államforma.” Az 1946. évi I. törvény megalakítása, a köztársaság kikiáltása. *Acta Humana: emberi jogi közlemények*, 2017/1. 7–20.; KUKORELLI István: Az 1946. évi I. törvény jogtörténeti jelentősége és az alkotmányos jogfolytonosság. *Acta Humana: emberi jogi közlemények*, 2017/1. 27–38.; SCHWITZER Gábor: A „magyar királyi köztársaságtól” a köztársaságig: az 1946. évi I. törvény visszhangja a korabeli közjogi irodalomban. *Acta Humana: emberi jogi közlemények*, 2017/1. 27–38.

¹⁶⁹ DRÓCSA Izabella: Rendtörvények a XX. századi Magyarországon, különös tekintettel a Demokratikus államrend és a köztársaság védelméről szóló 1946. évi VII. törvényre. In: KONCZ István – SZOVA Ilona (szerk.): *PEME XIV. PhD-konferencia*. PEME, 2017. 12–19.; TÍMÁR István – ÁBRAHÁM Mózes: *A*

helyezéséről egyik jogszabály sem rendelkezett. Így feltételezhető, hogy ennek a melléktörvénynek a létezését az 1945 utáni büntetőjogászok teljes mértékben figyelmen kívül hagyták. Elmondható tehát, hogy e törvény kiiktatása a jogrendszerből közvetlenül valósult meg: az Igazságügyi minisztérium 1952-ben kiadott egy jogszabálygyűjteményt *A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása* (a továbbiakban: BHÖ)¹⁷⁰ néven, amely a hatályos büntetőtörvények szövegét tartalmazta,¹⁷¹ kihagyva ezzel a Kms.-t a büntetőjogi szabályozásból. Végül pedig az 1965. évi V. törvény volt a XX. században az első olyan jogszabály, amely kódexszerűen foglalta össze az általános rész mellett valamennyi bűncselekményt, hatályon kívül helyezve ezzel a még létező külön törvényeket.¹⁷²

demokratikus államrend és köztársaság büntetőjogi védelméről szóló 1946. évi VII. T.-C. Budapest, Atheneum Kiadása, 1946.

¹⁷⁰ A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállításának (BHÖ) jelentősége (könyvismertetés). *Rendőrségi Szemle*, 1. évf., 2., 1953. 187–191.

¹⁷¹ KAHLER Frigyes: *Joghalál Magyarországon 1945–1989*. Kalocsa, Zrínyi Kiadó, 1993. 184.

¹⁷² BELOVICS–GELLÉR–NAGY–TÓTH i. m. 38.

